

DET SAMFUNDSØKONOMISKE SKOVBRUGS- PROBLEM I NUTIDEN.

Af A. Howard Grøn.

I.

Enhver formaalsbestemt Udnyttelse af Planteformations-typen Skov, for med den som Middel at søge tilfredsstillet menneskelige Behov af forskellig Art, kan, hvad enten det drejer sig om Udnyttelsen af naturgiven eller kunstigt opelsket Skovvegetation, betegnes som Skovbrug.

Det er Skovbrugets Formaal ved de mindst mulige Ofre at tilvejebringe den størst mulige Behovstfredsstillelse.

Skovbruget arbejder ved sin Produktion af Goder og Tjenesteydelser med de samme Produktionsfaktorer som al anden producerende Virksomhed: Naturen, Arbejdet og Kapitalen.

R. Godbersen opstiller for Skovbrugets Vedkommende Tiden som en fjerde Produktionsfaktor (1926, pg. 18 o. fl.), og fraviger derved paa afgørende Maade den teoretiske Samfundsøkonomis fundamentale Principper. *Godbersen* er utvivsomt blevet ledet hertil af sin Erfaring som økonomisk tænkende Forstmand med Hensyn til Produktionstidens saa at sige alt-overvejende Betydning for Skovbrugets Økonomi. Hertil maa imidlertid, som fremført af *Dürhammer* (1927, pg. 30), bemærkes, at *Godbersen* forveksler Tiden som Produktionsomkostning med Tiden som Produktionsfaktor. Tiden som saadan producerer intet; kun Naturen og Arbejdet og deres Produkt, Realkapitalen, kan anvendt gennem et vist Tidsforløb være produktive.

Produktionsfaktorerne medvirker ved Skovdriften i Form af en stor Mængde forskelligartede Produktionskomponenter. Disses Kombination i det mest formaalstjenlige Forhold er Driftsledelsens tekniske og økonomiske Opgave.

Skovbrugets produktionstekniske Fremgangsmaader falder,

DET SAMFUNDSØKONOMISKE SKOVBRUGS- PROBLEM I NUTIDEN.

Af A. Howard Grøn.

I.

Enhver formaalsbestemt Udnyttelse af Planteformations-typen Skov, for med den som Middel at søge tilfredsstillet menneskelige Behov af forskellig Art, kan, hvad enten det drejer sig om Udnyttelsen af naturgiven eller kunstigt opelsket Skovvegetation, betegnes som Skovbrug.

Det er Skovbrugets Formaal ved de mindst mulige Ofre at tilvejebringe den størst mulige Behovstfredsstillelse.

Skovbruget arbejder ved sin Produktion af Goder og Tjenesteydelser med de samme Produktionsfaktorer som al anden producerende Virksomhed: Naturen, Arbejdet og Kapitalen.

R. Godbersen opstiller for Skovbrugets Vedkommende Tiden som en fjerde Produktionsfaktor (1926, pg. 18 o. fl.), og fraviger derved paa afgørende Maade den teoretiske Samfundsøkonomis fundamentale Principper. *Godbersen* er utvivsomt blevet ledet hertil af sin Erfaring som økonomisk tænkende Forstmand med Hensyn til Produktionstidens saa at sige alt-overvejende Betydning for Skovbrugets Økonomi. Hertil maa imidlertid, som fremført af *Dürhammer* (1927, pg. 30), bemærkes, at *Godbersen* forveksler Tiden som Produktionsomkostning med Tiden som Produktionsfaktor. Tiden som saadan producerer intet; kun Naturen og Arbejdet og deres Produkt, Realkapitalen, kan anvendt gennem et vist Tidsforløb være produktive.

Produktionsfaktorerne medvirker ved Skovdriften i Form af en stor Mængde forskelligartede Produktionskomponenter. Disses Kombination i det mest formaalstjenlige Forhold er Driftsledelsens tekniske og økonomiske Opgave.

Skovbrugets produktionstekniske Fremgangsmaader falder,

eftersom de specifikke Formaal og Midler er forskellige, i tre, ret skarpt adskilte Grupper:

A: Er en rent ekstraktiv Udnyttelse af de ved Naturkræfternes frie Spil i Skoven ophobede Raastofforraad det tekniske Produktionsformaal, kan Virksomheden betegnes som ekstraherende Skovbrug.

B: Er den blotte Opretholdelse af en allerede givet Skovtilstand af Hensyn til de af denne følgende rent umiddelbare Nyttedevirninger det tekniske Produktionsformaal, kan Virksomheden betegnes som konserverende Skovbrug.

C: Er en vedvarende Udnyttelse af den af Kombinationen mellem Produktionskomponenterne Jord og Trævegetation fremgaaende Produktivitet det tekniske Produktionsformaal, kan Virksomheden, hvad enten denne Kombination er naturgivet eller kunstigt frembragt, betegnes som reproducerende Skovbrug¹⁾.

Behovstilfredsstillelsen med Skovbrug som Middel finder

¹⁾ P. E. Müller er den første, som klart har fremhævet Betydningen af, at der skelnes mellem et ekstraherende og et producerende Skovbrug (1876, pg. 32). P. E. Müller trækker imidlertid Grænseskellet mellem de to Skovbrugsformer efter andre Kriterier, end det her er gjort, rent bortset fra ovenstaaende Opstilling af endnu en tredje Skovbrugsform. Til ekstraherende Skovbrug henregner han ved Siden af de Skovbrug, hvis Opgave alene er Afskovning af naturgivne Træforraad, ogsaa alle saadanne Skovbrug, der ved maadeholdende Benyttelse af et naturgivet Træforraad som Følge af dets naturlige Tilvækstevne bevarer det staaende Materialforraad i uforandret Størrelse. Til producerende Skovbrug henregner han alene saadanne Skovbrug, som helt er frembragt eller udelukkende opretholdes ved kunstige Kulturforanstaltninger, og i hvilke kun Jorden er den naturgivne Produktionskomponent. Denne Distinktion kan i Nutiden hverken naturvidenskabeligt eller økonomisk opretholdes. Ogsaa hvor der arbejdes paa gammel Skovbund med et oprindeligt naturgivet Træforraad, skyldes Skovens Tilvækstevne og fortløbende Foryngelse kunstige, „industrielle“ Foranstaltninger, og selv om dette ikke var Tilfældet, maatte dog den i vedvarende Drift udnyttede Naturskovs Jord og Træforraad betragtes som aktive Produktionskomponenter med en i det aarlige Hugstudbytte manifesteret, let udmaalelig Produktivitet og som staaende i skarp Modsætning til Jord og Træforraad i den alene som Eksploiteringsobjekt behandlede, rene Naturskov, der ikke besidder nogen aktuel Produktivitet, men blot har en Forraadsverdi.

Naar her er anvendt Betegnelsen reproducerende Skovbrug og ikke blot Betegnelsen producerende Skovbrug, skyldes det paa een Gang Ønskeligheden af at undgaa den eventuelle Mistydning, at det ekstraherende og konserverende Skovbrug ikke skulle være at betragte som producerende Virksomheder, og Ønskeligheden af at understrege, at det reproducerende Skovbrug i første Linie skylder den menneskelige Produktionsvilje sin Tilblivelse eller Opretholdelse, medens de to andre Skovbrugsformer staar i absolut Afhængighedsforhold til en forud givet Naturtilstand.

paa ethvert Sted og til enhver Tid en absolut Begrænsning i den tekniske Mulighed. Indenfor denne maa skelnes mellem to forskellige ret skarpt adskildte Mulighedsgrupper. Den ene af disse rummer den tekniske Mulighed for Opelskning af Skov, hvor saadan mangler. Den anden Gruppe rummer den tekniske Mulighed for Omdannelse af den naturgivne eller kunstigt opelskede Skovs umiddelbare Goder og Tjenesteydelser til behovsdækkende Goder og Tjenester, enten een Gang for alle ved ekstraherende Skovbrug eller i en fortløbende, teoretisk evig Produktstrøm ved konserverende eller reproducerende Skovbrug. Den skovbrugstekniske Mulighed er en Funktion af de klimatiske, edafiske, topografiske og biologiske Forhold i Naturen og af Menneskets Evne til at paavirke og udnytte disse Forhold.

Skovbrug er imidlertid ikke alene en Teknik eller en Kunst, der bærer sit Maal i sig selv, men som allerede foran fremført en økonomisk Virksomhed, der er Middel til Opnaaelsen direkte eller indirekte af en efterstræbt Behovstilfredsstillelse. Denne finder ikke alene sin absolute Begrænsning ved det teknisk mulige, men indenfor Skovbrugsteknikkens vide Mulighedsomraade ydermere en relativ Begrænsning ved det økonomisk mulige. Den økonomiske Mulighed for at erholde og bevare Dispositionsret over en Del af de knappe Produktionsmidler, er for Skovbrugets Vedkommende en Funktion af Produktionsmiddelknapheden og Intensiteten af Behovene for Skovbrugets Gode- og Tjenesteydelser maalt i Forhold til Intensiteten af samtlige Samfundets øvrige utilfredsstillede Behov, som eventuelt helt eller delvis kan tilfredsstilles ved Hjælp af de Produktionsmidler, som et Skovbrug vil lægge Beslag paa.

Produktionens tekniske og økonomiske Mulighedsgrænser falder kun i yderst sjældne Undtagelsestilfælde sammen, muligvis aldrig. Som Regel vil den økonomiske Mulighed trække langt snevrere Grænser for Produktionen end den tekniske Mulighed. Under frie Produktions- og Omsætningsforhold bærer det økonomiske Livs Fænomener i udstrakt Omfang Nødvendighedens Præg (*G. Cassel*, 1926, pg. 1), og det vil da være den økonomiske Nødvendighed, som bliver afgørende for Produktionens Omfang. „Immer hat das Gebot der technischen Vernunft sich dem Gebot der wirtschaftlichen Vernunft zu beugen“. (*v. Gottl.-Ottlilienfeld*, 1923, pg. 28.) „Wir sehen auch tatsächlich, dass im praktischen Leben das rein technische Moment hinter das wirtschaftliche zurücktreten muss, wo es

mit ihm kollidiert. — Die wirtschaftliche Logik siegt über die technische.“ (*Schumpeter*, 1926, pg. 14 og 17.) Dette gælder ogsaa paa Skovbrugets Omraade.

Naar det praktiske Skovbrug og fortrinsvis det reproducerende, tilsyneladende dog i saa mange Tilfælde og ofte i udstrakt Grad, bevidst eller ubevidst, har ladet og endnu lader haant om den økonomiske Nødvendigheds Bud, skyldes det to for Skovbruget karakteristiske Forhold. For det første er Skovbrugets praktiske Udøvere som Følge af det medfødte Naturel, der har ført dem til Valg af netop denne Erhvervsvirksomhed, sædvanligvis rent naturvidenskabeligt eller poetisk-æstetisk indstillet overfor deres Erhverv, saaledes som det med international Gyldighed kan illustreres ved Citering af en typisk Udtalelse af den østrigske Skovejer og Forstmand *Charbula* (1925, pg. 342): „Unser Bewirtschaftungsobjekt ist Gottes heilige Erde und der grüne Wald, den Schiller Gottes Tempel nennt. Es fällt doch ungemein schwer, den Wald und die Wirtschaft im Walde kaufmännischen Unternehmergeichtspunkten zu unterstellen.“ For det andet har Skovbruget adskilligt længere end de fleste andre Produktionsvirksomheder baaret, og endnu bærer det i mange Tilfælde i vidt Omfang Naturaløkonomiens Præg. Herved afstumpes den økonomiske Nødvendigheds Brod ofte stærkt. Naar de mange Skovbrug, der igennem lange Tider har produceret paa Trods af den økonomiske Nødvendigheds Krav, ikke forlængst er gaaet til Grunde skyldes det alene, at skovbrugspolitiske Værneforanstaltninger ved Baandlæggelsen af visse Jordarealer og Realkapitalgenstande specielt med Skovbrug for Øje har hæmmet de økonomiske Kræfter i deres frie Spil.

Den økonomiske Videnskab maa arbejde under Forudsætning af, at en økonomisk Lovmæssighed gør sig gældende (*Oppenheimer*, 1922, Bd. I, pg. 185), men var Skovbruget under frie Produktions- og Omsætningsforhold ikke underkastet de samme økonomiske Love som al anden økonomisk Virksomhed, maatte man frakende disse Love almen Gyldighed, og den hele økonomiske Videnskab vilde derved være rystet i sin Grundvold. Den klassiske Økonomi udviklede imidlertid sine Læresætninger ud fra Abstraktionerne „homo oeconomicus“, Produktionsmidlernes ubegrænsede Delelighed og Omstillingsprocessernes saa at sige spontane Forløb, medens Nutidens teoretiske Økonomi i videst muligt Omfang søger at tage Hensyn til den Gnidningsmodstand og de sociale eller privatøkonomiske Interesser og Magtfaktorer, som sædvanligvis

ret stærkt paavirker de økonomiske Omstillingsprocessers Dynamik. Som Følge af Skovbrugets tekniske Særpræg er Gnidningsmodstanden ved alle Skovbrugets Omstillingsprocesser ganske overordentlig stor. „Die Waldwirtschaft bietet in der Tat ein Beispiel dafür, dass es Einzelbetriebe gibt, die, wenn sie auch der Marktorientierung sonstiger Erwerbsbetriebe nicht gerade gegensätzlich zuwiderlaufen, immerhin aber mit der sog. kapitalistischen Wirtschaftsweise nicht im Einklang stehen und Disproportionalitäten aufweisen“. (*Dürrhammer*, 1927, pg. 28). Nogle af Skovbrugets specielle økonomiske Problemer kan derved faa betydelig Interesse ogsaa for den almene teoretiske Samfundsøkonomi.

Paa Skovbrugets Omraade gør privatøkonomiske Magtfaktorer sig kun i yderst ringe Grad gældende, derimod øver samfundsøkonomiske Magtfaktorer ofte i allerhøjeste Grad Indflydelse paa Driftsøkonomien. Tilskyndelsen til at øve en saadan Indflydelse kommer derfra, at Skovdriften i mange Tilfælde betinger en kollektiv Behovstilfredsstillelse. Denne kan skyldes Nyttevirkninger af vidtforskellig Art. Allerede *Plinius d. Ældre* omtaler Skovens Betydning for Vildbækdannelsen (*Historia naturalis* 31, 30), og efter at *M. A. Moreau de Jonnés* i 1825 udsendte et stort Værk omhandlende Skovrydningens Indvirkning paa de klimatiske og fysiske Forhold, er dette Spørgsmaal blevet studeret meget indgaaende i mange Lande. Det er imidlertid overordentlig vanskeligt at foretage eksakte, videnskabelige Undersøgelser paa dette Omraade, og trods omfattende Undersøgelser udført i Løbet af det sidste Aarhundrede foreligger kun meget faa sikre Resultater. I økonomisk Henseende er det dog tilstrækkeligt, at der, som Tilfældet er, hersker en almindelig Tro paa, at Skoven ved sin blotte Tilstedeværelse yder saadanne „Velfærdsvirkninger“, som man ønsker at bevare, selv om det er forbundet med visse Omkostninger. Andre virkelige eller tænkte kollektive Nyttevirkninger af tilsvarende økonomisk Betydning fremkommer paa det landskabsæstetiske, folkehygiejniske, strategiske og flere andre Omraader. I de allerfleste Tilfælde foregaar den kollektive Behovstilfredsstillelse imidlertid paa en saadan Maade, at den kun vanskeligt kan gøres afhængig af Deltagelse i Produktionsomkostningernes Udredning. Privatøkonomisk set fremtræder derfor den Nyttevirkning, som tjener den kollektive Behovstilfredsstillelse som et „joint product“ uden Ombytningsværdi. Er Skoven privat Ejendom, kan der da ved Ledelse af Skovdriften efter rent privatkapitalistiske Synspunkter ikke lægges

Vægt paa denne Del af Produktionsudbyttet. Den haandgribelige Del af Produktionsudbyttet, som besidder en reel Ombytningensværdi, maa alene kunne ækvivalere samtlige Produktionsomkostninger. Sker dette ikke, maa Virksomheden efter Op-
 slidning af de urealisable Realkapitalgenstande indstilles. Bestaar der imidlertid et virkeligt Behov for Skovdriftens kollektive Nyttevirkning, for hvilken blot vanskeligt fremskaffes et konkret Værdiudtryk, og ækvivalerer Summen af den haandgribelige Produktværdi og den kollektive Nyttevirknings skønnede Værdi samtlige Produktionsomkostninger, er det samfundsøkonomisk set uøkonomisk at indstille en saadan Virksomhed. Ikke alene en fuldstændig Likvidering af Skovdriften, men blot en Ændring af Skovbrugets Driftsmaader kan have betydelig Indflydelse paa Omfanget af Produktionsudbytte med kollektiv Nyttevirkning. Er der et virkeligt Behov for denne til Stede, bestaar der derfor indenfor Skovdriftens Mulighedsomraade et „*competing demand*“ med Hensyn til Anvendelsen af Skovbrugets Produktionsmidler. Denne konkurrerende Efter-spørgsel er af lige saa stor økonomisk Betydning som det „*competing demand*“, der bestaar med Hensyn til Produktionsmidlernes Anvendelse paa helt andre Produktionsomraader. Den Driftsmaade, der ved en privatøkonomisk Bedømmelse af Forholdene synes den mest fordelagtige, idet Omfanget af den kollektive Nyttevirkning er økonomisk ligegyldig, kan da ved en samfundsøkonomisk Bedømmelse af Forholdene være særdeles ufordelagtig.

Det *Adam Smith'ske* Postulat, at det enkelte Individ under Bestræbelsen for at gavne sig selv mest muligt nødvendigvis ogsaa samtidig gavner Samfundet mest muligt, bliver saaledes absolut urigtigt for saadanne Skovbrugs Vedkommende, med hvis Drift er forbundet en kollektiv Nyttevirkning. Neppe paa noget andet Produktionsomraade kan i det privatkapitalistisk organiserede Produktionssamfund *laissez faire, laissez aller*-Princippet forvolde saa stor Skade som paa Skovbrugets Omraade. Dispositioner, der for det enkelte, skovejende Individ er økonomisk absolut fordelagtige, kan for Samfundet som Helhed ved Umuliggørelsen af en nødvendig, kollektiv Behovstilsfredsstillelse virke økonomisk katastrofalt. Med Hensyn til Skovbrugsvirksomheden maa netop derfor det gamle, romerske Retsprincip: *Utere tuo ne alterum noceas* komme til at gøre sig stærkt gældende og endda taget i videste Forstand, saaledes at ved *alterum* forstaas ikke blot Samtidens Individuer, men ogsaa Fremtidens Generationer.

Ved Siden af den tekniske Mulighed og den økonomiske Nødvendighed maa da ved Fastlæggelsen af Skovbrugets Omfang og Driftsmaade det samfundsmæssige Hensyn fremtræde som en indflydelsesrig Faktor.

Ved skovbrugspolitiske Foranstaltninger af forskellig Art er det, set fra Skovbrugets Standpunkt, muligt delvis at suspendere de økonomiske Love. Den tekniske Mulighed frigøres da mere eller mindre fuldstændigt fra den økonomiske Nødvendigheds strammende Baand. De økonomiske Love er dog ikke dermed ændrede, „thi ikke blot gjælde de overalt, hvor der hersker fuld Frihed og Erhvevsformaal forfølges, men selv der, hvor de saaledes enkeltvis synes at tilsidesættes og brydes, er det kun de Forudsætninger, hvorpaa de hvile, som forandres; lykkes det derfor ikke at forandre disse, ville de i Tidens Længde hævde deres Gyldighed“ (*W. Scharling*, 1906, pg. 10). Det er da en nødvendig Forudsætning for det rette Valg af netop de skovbrugspolitiske Foranstaltninger, som fører til et givet Formaal, at Skovbrugsekonomiens Dynamik og Statik under de økonomiske Kræfters frie Kamp eller frie Sammenspil forud nøje er kendt. Endelig maa ikke glemmes, at hvad der vindes paa Skovbrugets Omraade i Nyttedevirkning maa andetsteds tabes, saaledes at den kollektive Behovstilfredsstillelse, der opnaas gennem det ved skovbrugspolitiske Foranstaltninger kunstigt opretholdte Skovbrug, ingenlunde er gratis, selv om det i visse Tilfælde kan synes saa.

Overalt, hvor der til Skovdriften er knyttet en kollektiv Nyttedevirkning, kommer saaledes til Divergensen mellem den tekniske Mulighed og den økonomiske Nødvendighed det samfundsekonomiske Hensyns Krav, og deraf opstaar det komplicerede økonomiske og politiske **Skovbrugsproblem**: Indenfor den tekniske Muligheds vide Omfang skarpt at trække de under frie Erhvervsforhold af den privatøkonomiske Nødvendighed givne Grænser for Produktionen, for da, om samfundsmæssige Hensyn gør en kunstig Regulering af disse Grænser paakrævet, at udfinde de rette Midler hertil.

II.

Da de kollektive Behov, som kan søges tilfredsstillet med Skovbrug som Middel, er stærkt varierende i Art og Intensitet

saavel fra Sted til Sted som igennem Tiderne, kan der ikke fastlægges nogen generel Regel for, paa hvilken Maade og i hvilket Omfang Samfundsmagten bør gribe regulerende ind paa Skovbrugets Omraade, saa meget mere som de anvendelige skovbrugspolitiske Foranstaltninger ikke alene er afhængige af Skovbrugets specielle Teknik og Økonomi, men ogsaa i udstrakt Grad af den øjeblikkelige, samfundspolitiske Magtfordeling. Derimod kan det med Almengyldighed i Princippet udredes, hvilke økonomiske Ofre, der, naar den kollektive Nyttevirknings Værdi lades ude af Betragtning, paa Skovbrugets Omraade er forbundet med gennem Regulerings- eller Tvangsforholdsregler at fremtvinge en Fravigelse fra den rene, klassiske Økonomis Bud. Endvidere kan det med stor Tilnærmelse forud beregnes, hvem de økonomiske Ofre vil komme til at paahvile, eftersom den ene eller den anden af de anvendelige Reguleringsforanstaltninger bringes i Anvendelse.

Skovbrugets specielle Bedriftsøkonomi giver Svaret paa det første Spørgsmaal. Af Balanceforholdet mellem Produktionsudgifterne beregnet efter den almene Benyttelsespris for de anvendte Produktionskomponenter og Produktionsudbyttets Ombytningseværdi under helt frie Erhvervsforhold vil det tydeligt fremgaa, om Virksomheden alene gennem sin haandgribelige Nyttevirkning er i Stand til at betale det frie Markeds fulde Pris for Jord-, Arbejds- og Realkapitalbenyttelsen. Er dette ikke Tilfældet lader det økonomiske Offer, som er forbundet med Skovdriften, og som skal ækvivaleres af den kollektive Nyttevirknings Værdi, sig beregne af Differencen mellem det frie Markeds Priser og de Priser, Skovbruget kan betale for sin Jord-, Arbejds- og Realkapitalbenyttelse eller maa have for sin Produktion, om der skal opnaas en bedriftsøkonomisk Balance.

De Regulerings- eller Tvangsforanstaltninger, som kan anvendes til Fastholdelse af et under frie Erhvervsforhold privatøkonomisk urentabelt Skovbrug, kan inddeles i tre Hovedgrupper, nemlig:

1) Direkte eller indirekte Subvention. Som Eksempler paa direkte Subvention kan fra Danmark anføres Statens Tilskud til Kulturudgiften ved Anlæg af Hedeplantager, og fra Schweiz Forbundets Tilskud til Lønning og Forsikring af saavel det overordnede som det underordnede Skovbrugspersonale. Indirekte Subvention kan ske ved: Beskyttelsestold, Skattelettelse, Fragtlettelse og ved almen Fremme af Skovbrugets Teknik gennem Undervisning, Forsøgsvæsen o. lgn. Idet den direkte eller indirekte Subvention udredes af Staten, bærer hele

Samfundet den derved dækkede Del af den kollektive Nyttevirknings Omkostninger. Dette kunde umiddelbart synes den retfærdigste Fremgangsmaade. Den har imidlertid sine fremtrædende Mangler blandt andet derved, at Subventionen kommer samtlige Skovbrug til Gode, men der er langt fra til al Skov knyttet en kollektiv Nyttevirkning, og det er ingenlunde i alle Tilfælde privatøkonomisk forbundet med Tab at drive Skovbrug.

2) Driftsbindende Foranstaltninger. Den almindeligste af denne Art Foranstaltninger er Skovtvangen, der bestemmer, at visse Jordarealer skal dyrkes med Skov uden Hensyn til, om de saavel teknisk som økonomisk med større Fordel kunde anvendes i andet Brug. Knyttes dertil Paabud om Anvendelse af en bestemt Driftsmaade, f. Eks. Højskovsdrift, bindes foruden Jorden ogsaa en vis Realkapitalstørrelse i Skovbruget.

Ved saadanne Tvangsforanstaltninger bliver den kollektive Behovstilfredsstillelses økonomiske Byrde overvæltet helt og holdent paa Skovejeren. Saafremt Skovtvangen ikke forbindes med Erstatningsbestemmelser, virker den derfor i allerhøjeste Grad uretfærdig, og i dobbelt Grad, saafremt kun enkelte Skove rammes af Lovpaabuddene og andre ikke. En Erstatningsudredning vil imidlertid rumme store Vanskeligheder, da den økonomiske Byrde stadig vil ændre Størrelse, efterhaanden som Samfundets Erhvervsforhold forandres.

3) Driftsovertagende Foranstaltninger. a. Statsmagten kan overtage den fulde og uindskrænkede Styrelse af Skovdriften, saaledes som det f. Eks. er Tilfældet med næsten al kommunal Skov i Schweiz og i nogle af de tyske Stater. Ejendomsretten indskrænkes da til kun at blive en Udbyttehævningsret, og i samme Omfang som Staten ved Skovdriften tager Hensyn til den kollektive Nyttevirkning, bærer Skovejeren dennes fulde Omkostning. Ved den kommunale Skovbesiddelse er dette ikke urimeligt. Overfor den private Skovbesiddelse vil denne Fremgangsmaade derimod rumme en Uretfærdighed, der er fuldt ud lige saa stor, om ikke større end Uretfærdigheden ved et simpelt Paabud om Skovdriftens Opretholdelse i en givet Form. I Frankrig aabnede en Lov af 1923 de private Skovejere Adgang til at give deres Skov ind under Statsskovstyrelsen, dog mindst for en Periode paa 10 Aar og mod Fraskrivning af alle Rettigheder med Hensyn til Bestemmelse af Driftsformen eller Driftsintensiteten. De private, franske Skovejere har naturligt nok saa at sige slet ikke benyttet sig af dette Tilbud.

b. Statsmagten kan ved frivillig Overenskomst eller Ekspropriation overtage den fulde Ejendomsret til Skoven. Dette er i Virkeligheden den eneste fuldtud tilfredsstillende Form for Sikring af Skovdriftens kollektive Nyttevirkning. I hvert enkelt Tilfælde, hvor det er paa Tale at ophæve et privat Skovbrug paa Grund af manglende Driftsrentabilitet, maa det da afgøres, om der er Grund til, at Staten (Kommunen) af Hensyn til Almenvellet overtager Ejendommen for at opretholde Skovdriften. Ved Erstatningsudmaalingen maa da naturligvis Produktionskomponenternes Værdi paa det frie Marked lægges til Grund. For Danmarks Vedkommende haves i § 5 i Loven af 4—10—1919 om Lens, Stamhuses og Fideikommissers Overgang til fri Ejendom en Bestemmelse af denne Art, dog uden Erstatningsudmaaling efter det frie Markeds Priser, da Majoratsskovene paa Forhaand som frie Ejendomme alle er belagte med Skovtvang. Hidtil er aldrig gjort Brug af denne Bestemmelse.

Kun, naar den privatkapitalistiske Økonomi, der alene regner med konkrete Værdistørrelser og ganske lader al Nyttevirkning, som mangler Ombytningsværdi, ude af Betragtning, ud fra en samfundsøkonomisk Bedømmelse af Forholdene skønnes at regne forkert, har en Fravigelse fra den økonomiske Nødvendigheds Bud sin Berettigelse. Ved en samfundsøkonomisk Betragtning af Forholdene maa det da for det første overvejes, om det Offer, som privatøkonomisk set er forbundet med Skovdriften, staar i et rimeligt Forhold til den kollektive Nyttevirkning, som vindes ved dette Offer. For det andet maa det overvejes, hvorledes Byrden af dette Offer skal fordeles. Resultatet af den første Overvejelse vil sædvanligvis hovedsagelig komme til at bero paa et Skøn, da den kollektive Nyttevirknings Værdi ikke lader sig eksakt udmaale. Resultatet af den anden Overvejelse, vil være afhængig af den øjeblikkelige politiske Magtfordeling.

Paa alle Steder og til alle Tider er dog to fundamentale Forudsætninger nødvendige for blot tilnærmelsesvis at naa til et rigtigt Resultat af disse Overvejelser. For det første maa det økonomiske Offer, som ud fra et privatkapitalistisk Synspunkt er forbundet med en Fravigelse fra den rene Økonomis Bud, konstateres. For det andet maa den forskellige Fordeling af Offerets Byrde, eftersom den ene eller den anden af de for det givne Formaal anvendelige, skovbrugspolitiske Foranstaltninger bringes i Anvendelse, klarlægges.

Det er karakteristisk for Skovbrugspolitikken i alle Lande, at der aldrig har været sat noget dyberegaaende Arbejde ind

paa at fyldestgøre disse fundamentale Forudsætninger. Visse kollektive Behov, som man har haft en mere eller mindre velbegrundet Tro paa at kunne faa dækket ved en af Skovbruget flydende Nyttelvirkning, er blevet konstateret. Visse skovbrugs-politiske Maal er derefter blevet opstillet, i Reglen som kategoriske Imperativer. Alt efter Arten af de anvendte skovbrugs-politiske Foranstaltninger er de opstillede Maal helt, delvis eller slet ikke blevet naaet. Hvorledes det end er gaaet, har man i intet Tilfælde forsøgt at konstatere Omfanget af det foranledigede, økonomiske Offer og dettes Fordeling eller søgt at sammenligne Størrelsen af dette Offer med den indvundne Nyttelvirknings Værdi.

III.

Spørgsmaalet om Lovgivningsmagts Ret til at begrænse Skovejerens Benyttelsesret til Skoven har fra tidlig Tid været ikke alene et Spørgsmaal om Magt, men ogsaa i meget væsentlig Grad et Spørgsmaal om den almene Opfattelse af Ejendomsbegrebet. For Romerretten, som har gaaet sin Sejersgang over hele den privatkapitalistisk organiserede Verden, er Ejendomsretten hellig og ukrænkelig og en Genstand uden personificeret Ejer utænkelig. I de gamle gotogermanske Samfund, hvor Fællesejet spillede en fremtrædende Rolle, var Ejendomsretten til den fælles Jord og Skov derimod nærmest at betragte som blot en Brugsret saavel for det enkelte Individ som for den hele Generation set i Forhold til Fremtidsslægterne. Indtil Fyrster og Stormænd tiltog sig fuld Ejendomsret til al ikke okkuperet Jord indenfor deres Herskeromraade og samtidig til megen Fællesskov ranede en Overejendomsret, som gradvis blev gjort til fuld Ejendomsret, var Skoven i videste Forstand Folkets Eje. En Mindelse om dette Forhold har helt op til Nutiden holdt sig levende som et Folkeinstinkt for, at Skoven paa Trods af al privat Ejendomsret i Virkeligheden tilhører alle.

Fra ældgammel Tid har det i de gotogermanske Lande i Mellemeuropa været Skik og Brug, at Magthaverne greb regulerende ind i den frie Skovbenyttelse, ikke blot for at værne til egen Fordel en berettiget eller ranet Ejendomsret til Skoven, men ogsaa af Hensyn til Almenvellet. Brugsregulerende Forordninger vedrørende Skovbenyttelsen fremkom allerede i

det 9^{ende} Aarhundrede. Skovlovgivningsarbejdet kom dog først rigtigt i Udvikling fra Begyndelsen af det 14de Aarhundrede. Fra da af og op igennem Tiderne blev der i de mellemeuropæiske Smaastater udstedt en uendelig lang Række Skovforordninger, ofte af stor Strenghed. Disse Forordninger blev efterhaanden meget forhadte, navnlig paa Grund af Skovbetjentes Vilkaarlighed og Beskikkelighed, der meget ofte grænsede til Pengeafpresning. Skovejerne klagede sig derfor stærkt, men ingen tænkte paa at forlange Erstatning for Forordningernes Indgreb i den frie Ejendomsret.

Da de Adam Smith'ske Frihedsideer gik deres Sejrsgang over Europa, gav dette sig ogsaa Udslag paa Skovbrugets Omraade. I de fleste Lande blev Skovforordningerne gjort mildere i deres Bestemmelser og i enkelte Lande helt ophævede, som f. Eks. i Preussen, ved Landeskulturediktet af 1811. Samtidig søgte man i adskillige Stater at sælge Statsskovene. I Frankrig solgtes saaledes i Aarene mellem 1814 og 1870 c. 353,000 ha Statsskov, og naar Skovsalgene i de tyske Stater, som søgte at afhænde deres Skove, blev langt mindre omfattende, skyldtes det kun Mangelen paa pengestærke Købere.

Skovbrugets Frigørelse i al Almindelighed, foranledigede imidlertid omkring Midten og hen imod Slutningen af det 19de Aarhundrede i mange Lande Udstedelsen af specielle Værnskovslove, — Bayern 1852, Østrig 1852, Frankrig 1859 og 1882, Preussen 1875, Schweiz 1876, Italien 1877, Ungarn 1879, Rusland 1888. Man mente at kunne paavise en Forbindelse mellem omfattende Naturkatastrofer og den fremadskridende Skovrydning, og fandt sig deraf foranlediget til gennem Lovforanstaltninger at søge de kollektive Interesser, som blev skadet ved disse Katastrofer, værnet. Værnskovslovene er rene Undtagelseslove, der kun har Gyldighed for saadanne Skove, til hvis Opretholdelse formenes at være knyttet til en særlig kollektiv Nyttevirkning.

Saavidt bekendt, er Værnskovsloven af 1875 for Preussen den eneste Værnskovslov, som indeholder direkte Bestemmelser om Erstatning til de private Skovejere, som rammes af Loven. Da denne Erstatning skal udredes af de Personer, som ønsker den paagældende Skov erklæret for Værnskov, har Erstatningsbestemmelsen imidlertid berøvet Loven al praktisk Virkning. Kun nogle faa Tusinder ha er efter dens Ikrafttræden blevet erklæret for Værnskov.

Typisk for Statsmagtens Stilling til Erstatningsspørgsmaalet er Udviklingen i Schweiz. Da Forbundsregeringen i Schweiz

i 1876 udstedte en meget streng Værnskovslov omfattende Skovbruget i Alperne, blev Spørgsmaalet om eventuel Erstatning til de private Skovejere, som rantes af Lovens ret generende Indgreb i den frie Dispositionsret over Skoven, slet ikke rejst. Det var saa meget mærkeligere, som der langt forud, i en Skovlov af 1826, for Kanton Valais fandtes en Bestemmelse om saadan Erstatning. Først 38 Aar efter Forbundslovens Ikrafttræden vovede en af Lovens Fædre, Oberforstinspector *J. Coaz* frit at udtale sig paa følgende Maade om dette vanskelige Spørgsmaal (1914, pg. 241): „Auffallend ist, dass die Privatwaldbesitzer, die durch das Bundesgesetz nicht unerheblich in der Verfügung über ihr Eigentum beschränkt wurden, keine Entschädigung verlangten. War es Unkenntnis in Sachen oder brachten sie dem Vaterland ein Opfer? Jedenfalls hätte sich die Entschädigung auf eine so hohe Summe belaufen, dass das Zustandekommen des Gesetzes in Frage gestellt worden wäre“. Da Forbunds-Skovloven 1902 blev udvidet til at have Gyldighed for hele Schweiz, var Spørgsmaalet om Erstatning til de private Skovejere for Hugstforbud o. Ign. dog oppe til Drøftelse, men Erstatningskravene blev afvist med den Motivering, at det var en gennem Tidens Forløb fastvokset, almindelig Opfattelse, at private Skovejere skulde finde sig i saadanne Indgreb i deres Ejendomsret til Almenhedens Fordel, og at det i Alperne var en nu igennem 26 Aar fastslaaet Praksis, at der ikke skulde ydes Erstatning.

I Nutiden er der atter en stærk Tendens til ved Lovbestemmelser at regulere al Skovdrift, saaledes at den kollektive Nyttevirkning sikres bedst muligt. Dette kom fra mange Sider tydeligt til Orde paa den internationale Skovbrugskongres i Rom i 1926.

I Tjekoslovakiet og Jugoslavien er som Led i den nye Statsorganisation udstedt Skovlove, der ligefrem har en Nationalisering af al Skovejendom til Formaal. Under Reorganisationen af det tyske Rige var det stærkt paa Tale, at udstede en Rigs-Skovlov, men dette stødte paa en meget stor Opposition fra Landenes Side. Statsmagtens Ret til uden Erstatningsydelse at foreskrive de private Skovejere visse Driftsforanstaltninger eller til at forbyde Skovrydning blev samtidig indgaaende drøftet. Denne Drøftelse førte til Udstedelsen 7. Februar 1924 af en Rigslov af følgende kortfattede Ordlyd:

„Auf Grund des Ermächtigungsgesetzes vom 8. Dezember 1923 verordnet die Reichregierung nach Anhörung eines Ausschusses des Reichrates und des Reichtags:

Zur Förderung der Forstwirtschaft können die Landesgesetze ausser dem Eigentümer auch dem Nutzungsberechtigten die Verpflichtung auferlegen:

1) Bestimmte Massregeln zur ordnungsmässigen Bewirtschaftung der Waldungen auszuführen, mit der Massgabe, dass der Eigentümer oder Nutzungsberechtigte die Betriebsart und innerhalb der Grenzen einer pfleglichen Forstwirtschaft auch die Wirtschaftsziele, den Gang der Abnutzung und die technische Behandlung des Waldes nach seinem Ermessen bestimmen kann:

2) abgeholzte Flächen, Räumden und Ödländereien aufzuforsten.

Zur Förderung der Bergweidewirtschaft können die Landesgesetze, ausser dem Eigentümer auch dem Nutzungsberechtigten, die Verpflichtung auferlegen, die Bergweiden als solche zu erhalten und ordnungsgemäss zu bewirtschaften.

Die Landesgesetze können ferner Vorschriften zur Sicherung der Erfüllung der im Absatz 1 und 2 bezeichneten Verpflichtungen treffen, insbesondere die Ausführung notwendiger Arbeiten auf Kosten des Säumigen, im Falle des Abs. 2 auch die Uebertragung der Bewirtschaftung an hierfür geeignete Dritte und die zwangsweise Verpachtung der Grundstücke zum Zwecke der Bewirtschaftung vorschreiben.

Om eventuel Erstatning indeholder Loven ikke et Ord.

I Schweiz har man ligeledes uden Erstatningsydelse af nogen Art i 1923 ophøjet en midlertidig Krigsforordning angaaende Kontrol med Hugsten i private Skove, hvad enten de er Værnskove eller ej, til permanent Lov.

I Danmark havde Forordningen af 27. September 1805 angaaende Skovenes Udskiftning og Indfredning først og fremmest til Formaal at faa ophævet Fællesejet mellem græsningsberettigede og Overskovsejere. En saadan Udskiftning var nødvendig, før man overhovedet kunde tænke paa at begynde en rationel Skovdrift. I Analogi med Fremgangsmaaderne ved Udskiftning af Landbrugsjorden fordrede Loven imidlertid ogsaa Udskiftning af Fællesskabet mellem Overskovsejerne indbyrdes. Det er dog tvivlsomt, om denne Bestemmelse har været til absolut Gavn for dansk Skovbrug. I andre Lande blev omtrent paa samme Tidspunkt al Udskiftning af fælles Skov forbudt, f. Eks. i Kanton Bern ved Skovloven af 1811.

Den danske Skovforordning af 1805 paalagde endvidere en permanent Skovtvang paa al Jord, som efter Udskiftningens Tilendebriagelse var bevokset med Højskov. Efter denne Bestemmelse kaldes Forordningen almindeligvis for „Fredskovsforordningen“. Forordningen paabød endvidere ikke alene Jordens Benyttelse til Skovbrug, men ogsaa selve Skovdriftsmaaden, som skulde være Højskovsdrift.

Ved at belægge det private Skovbrug med en saadan

Tvang, handlede man lige Stik imod de *Adam Smith'ske* Frihedsideer, som faa Aar senere førte til den fuldstændige Frigivelse af Skovbruget i Preussen.

Skovtvangen var temmelig sikkert kun tænkt som en midlertidig Foranstaltning. Forordningens Fader *C. D. F. Reventlow* mente, at en saadan Tvang snart vilde vise sig at være ganske overflødig, idet et rationelt Skovbrug vilde være en saa god Forretning, at ingen Skovejer vilde tænke paa at borthugge sin Skov. Allerede 1813 fremkom et Udkast til en ny, supplerende Skovforordning, som navnlig tilstræbte en Sammenslutning af smaa Skovejendomme. Udkastet fik kongelig Underskrift, men et Forbehold angaaende Udgifterne medførte, at Forordningen aldrig kom til at træde i Kraft (*A. Oppermann*, 1917, pg. 33).

I Aarene mellem 1850 og 1870 blev de skovbrugspolitiske Forhold drøftet meget indgaaende paa Landmandsforsamlingerne og i Rigsdagen. Da *Estrup* i Folketinget fremsatte et Forslag om Ophævelse af Skovtvangen mødte det imidlertid meget stærk Modstand baade i Folketinget og ude i Befolkningen, og Forslaget faldt uden at naa frem til 2den Behandling (*A. Oppermann*, 1917, p. 56). I denne Periode lykkedes det dog saavel at faa Bemyndigelse til som virkeligt ogsaa at sælge det Petersgaardske Skovdistrikt paa 1751 Td. Ld., 1130 Td. Ld. af Statsskovarealet paa Falster og det halve af Ordrup Krat (*P. E. Müller*, 1887, pg. 20).

Fredskovsforordningen af 1805 er da endnu 123 Aar efter Udstedelsen den gældende Skovlov i Danmark. Da den i sin Tid blev udstedt, havde den til Formaal saavidt muligt ved indenlandsk Produktion at sikre Landets Forsyning med Gavntræ og Brænde. Den store Befolkningstilvækst siden da i Forbindelse med Handelens, Transportvæsenets og Industriens kolossale Udvikling har med Hensyn til Gavntræproduktionen gjort dette Formaal saavel uopnaeligt som betydningsløst. Selv med den mest fortrinlige Drift vil de danske Skove aldrig nogensinde formaa at producere mere end blot en ringe Brøkdel af Landets Gavntræforbrug. Kullet's saavel tekniske som økonomiske Overlegenhed som Brændstof har ligeledes gjort alt Arbejde paa at fastholde en indenlandsk Brændeproduktion urimeligt. Dansk Skovbrug har tværtimod nu om Stunder overordentlig svært ved at finde Afsætning for den Brændemængde, der er et uundgaaeligt Biprodukt ved Gavntræproduktionen.

Produktionsmæssigt set har dansk Skovbrug i Nutiden da ingen fundamental, samfundsmæssig Betydning. Skovbrugets kol-

lektive Nyttevirkning ved Regulering af de klimatiske Forhold er stadig problematiske. Klitplantagerne, som er de eneste egentlige Værnskove i Landet, er i Forvejen alle i Statens Eje. Den kollektive Nyttevirkning, som en Skovtvang skal værne, maa da fortrinsvis søges i Skovbrugets Betydning som Regulator af den sæsonvis stærkt vekslende Arbejdsmulighed for Landbefolkningen og paa det landskabsæstetiske og folkehygiejniske Omraade.

Det er tvivlsomt, om Fredsskovsforordningen ved sin Udstedelse lagde nogensomhelst økonomisk Byrde paa nogen privat Skovejer, og endnu i Nutiden bliver utvivlsomt en meget stor Del af de private Skovbrug ikke paa nogen Maade økonomisk belastet ved Fredskovstvangen. For de Brugs Vedkommende, for hvilke Skovtvangen i Tidens Løb er blevet en virkelig økonomisk Byrde, har denne hvilet forholdsvis let, da den har lagt sig over disse Brug ganske gradvis, efterhaanden som Landbrugets Jordrente er steget over Skovbrugets Jordrente for Jord af den paagældende Beliggenhed og Bonitet. Skovtvangen har da ikke givet Anledning til nogen direkte Jordrenteformindskelse, men den har blot forhindret en Jordrentestigning. Omkostningerne ved gennem Skovtvangen at bevare dansk Skovbrugs kollektive Nyttevirkning er for disse Skovbrugs Vedkommende blevet baaret alene af de individuelle, private Skovejere. Omkostningerne har dog ikke haft Form af en direkte Udgift, men har blot ytret sig som formindsket Fortjeneste, og Muligheden for Opnaelse af denne Fortjeneste, saafremt Skovtvangen ikke havde været, skyldes endda ikke det personlige Initiativ, men Samfundsudviklingen i al Almindelighed. Hvis ikke Ejerne af Jord, som var ryddet inden Fredskovforordningens Udstedelse, uden Indskrænkning havde hævet denne Fortjeneste, havde Skovtvangen paa disse private Skovbrug, da heller ikke paa nogen Maade rummet nogen Uretfærdighed.

Blev Skovtvangen i Danmark ophævet, vilde det rimeligvis kun for et forholdsvis ringe Skovareals Vedkommende være forbundet med en virkelig økonomisk Fordel at foretage en Skovrydning. Da Skovbruget i sin staaende Vedmasse rummer store, forholdsvis let realisable Kapitalværdier, vilde en Ophævelse af Skovtvangen imidlertid aabne Vej for i Tvangs- eller Krisesituationer at foretage en Kapitallikvidering og deraf følgende Skovødelæggelse, som i Virkeligheden vilde være ganske uøkonomisk. Den skete Skade vilde let kunne kræve et Aar-

hundrede til sin Genoprettelse. En almindelig Ophævelse af Skovtvangen vilde derfor være politisk uforsvarlig.

En Revision af Skovbrugspolitikken i Danmark er dog efterhaanden stærkt paakrævet. Før det fundamentale Skovbrugsproblem vedrørende den kollektive Nyttevirknings Omkostning og dennes Fordeling er dybere udgransket under speciel Hensyntagen til danske Forhold, kan dette Arbejde dog ikke tages op med Haab om at naa et virkeligt Fremskridt og et positivt Resultat.

Danske Skovbrugere har igennem de sidste Aartier i Samarbejde med fremragende Naturforskere paa Naturvidenskabens og Skovdyrkningsteknikens Omraader gjort store Fremskridt. Skovbrugsøkonomi og Skovbrugspolitik har kun i ringere Grad fanget Interessen. Paa dette Felt maa da nu i Samarbejde med Nationaløkonomer et intensivt Arbejde paabegyndes. Indtil der er tilvejebragt et nogenlunde klart og paa-lideligt Overblik over:

1) hvilken økonomisk Byrde, der ved Skovtvangen er lagt paa Dele af det private Skovbrug;

2) hvilket økonomisk Offer, der for Samfundet er forbundet med a) Statens Skovdrift for egen Regning; b) den direkte og indirekte Subventionering af Skovbruget; og c) indirekte Følger deraf, at en Del af Landets Jord muligvis ikke finder optimal Anvendelse, og over

3) i hvilket Forhold disse samlede Omkostninger staar til Værdien af dansk Skovbrugs kollektive Nyttevirkning, forbliver Skovbruget i Danmark samfundsøkonomisk og skovbrugspolitisk et ufarbart Vildnis, et Torneroseslot midt i den øvrige saa nøje gennemforskede Erhvervsverden.

Litteratur.

- G. Cassel*: Grundgedanken der theoretischen Ökonomie. (Leipzig 1926).
Charbula: Forstliche Bilanzierung. (Jahresbericht des Deutschen Forstvereines 1925, Berlin 1925).
J. Coaz: An dass schweizerische Forstpersonal. (Schweizerische Zeitschrift für Forstwesen 1914).
W. Dürrhammer: Betriebliche Probleme in der Forstwirtschaft. (Freiburg 1927).
R. Godbersen: Theorie der forstlichen Oekonomie. (Neudamm 1926).

hundrede til sin Genoprettelse. En almindelig Ophævelse af Skovtvangen vilde derfor være politisk uforsvarlig.

En Revision af Skovbrugspolitikken i Danmark er dog efterhaanden stærkt paakrævet. Før det fundamentale Skovbrugsproblem vedrørende den kollektive Nyttevirknings Omkostning og dennes Fordeling er dybere udgransket under speciel Hensyntagen til danske Forhold, kan dette Arbejde dog ikke tages op med Haab om at naa et virkeligt Fremskridt og et positivt Resultat.

Danske Skovbrugere har igennem de sidste Aartier i Samarbejde med fremragende Naturforskere paa Naturvidenskabens og Skovdyrkningsteknikens Omraader gjort store Fremskridt. Skovbrugsøkonomi og Skovbrugspolitik har kun i ringere Grad fanget Interessen. Paa dette Felt maa da nu i Samarbejde med Nationaløkonomer et intensivt Arbejde paabegyndes. Indtil der er tilvejebragt et nogenlunde klart og paa-lideligt Overblik over:

1) hvilken økonomisk Byrde, der ved Skovtvangen er lagt paa Dele af det private Skovbrug;

2) hvilket økonomisk Offer, der for Samfundet er forbundet med a) Statens Skovdrift for egen Regning; b) den direkte og indirekte Subventionering af Skovbruget; og c) indirekte Følger deraf, at en Del af Landets Jord muligvis ikke finder optimal Anvendelse, og over

3) i hvilket Forhold disse samlede Omkostninger staar til Værdien af dansk Skovbrugs kollektive Nyttevirkning, forbliver Skovbruget i Danmark samfundsøkonomisk og skovbrugspolitisk et ufarbart Vildnis, et Torneroseslot midt i den øvrige saa nøje gennemforskede Erhvervsverden.

Litteratur.

- G. Cassel*: Grundgedanken der theoretischen Ökonomie. (Leipzig 1926).
Charbula: Forstliche Bilanzierung. (Jahresbericht des Deutschen Forstvereines 1925, Berlin 1925).
J. Coaz: An dass schweizerische Forstpersonal. (Schweizerische Zeitschrift für Forstwesen 1914).
W. Dürhammer: Betriebliche Probleme in der Forstwirtschaft. (Freiburg 1927).
R. Godbersen: Theorie der forstlichen Oekonomie. (Neudamm 1926).

- von Gottl.-Ottlilienfeld*: *Wirtschaft und Technik*. (Grundris der Sozialökonomik II Abt. II Teil, Tübingen 1923).
- P. E. Müller*: *Forhandlingerne om Presslers Methode for Bestemmelsen af Bevoksningens Modenhedsalder*. (Tidsskrift for Skovbrug Bd. I. København 1876).
- P. E. Müller*: *Skovbruget*. (Falbe-Hansen og Scharling: Danmarks Statistik Bd. II. København 1887).
- F. Oppenheimer*: *System der Soziologie*. (Bd. I. Jena 1923).
- A. Oppermann*: *Skovene og Skovbruget i Danmark*. (Trykt som Manuskript. København 1917—18).
- Wm. Scharling*: *Grundrids af Nationaløkonomiens Theori*. (København 1906).
- J. Schumpeter*: *Theori der wirtschaftlichen Entwicklung*. (2den Udgave. Leipzig 1926).
-